

Tazhibayev R.¹, Abdunazarov B.A.²

¹Yrd. Doç., Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi,
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Siyaset Bilimi ve Çatışma Yönetimi Anabilim Dalı
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Türkistan, Kazakistan

DEVLETLERİN DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİNE TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Özet

Devletler, gerek programlı bir şekilde kendi dış politika amaçlarına yönelik hareket etmiş olsun gerekse diğer devletlerin politikalarına hedef olsun belirli bir dış politika stratejisine ihtiyaç duyarlar. Belirlenen stratejiler çerçevesinde devletler uluslararası arenada var olma mücadelesinde izledikleri yöntemler dört ana başlık çerçevesinde toplanmıştır. Bu stratejiler: Tarafsızlık, izolasyonizm, bağlantısızlık ve ittifak oluşturma şeklinde sıralanmaktadır. Örneğin soğuk savaş boyunca iki güçlü aktör arasında yaşanan ve 1991'de SSCB'nin dağılması ile sona erdiği iddia edilen rekabet, 2000'li yıllarla birlikte eski sovyet coğrafyasında farklı bir biçimde kendini göstermiştir. ABD ve Rusya arasında yenilenmiş bir Büyük Oyun şeklinde gerçekleştiği düşünülen bu rekabetin en açık şekilde görüldüğü devletlerin başında ise Gürcistan gelmiştir. 1990'lı yıllar, Gürcistan için ekono-mik ve politik istikrarsızlıklar ve iç savaşlar dönemi olmuştur. 2003 Gül Devrimi ile yeni bir dönemin kapılarını aralayan Gürcistan üzerindeki ABD-Rusya rekabetinin çeşitli nedenlerle dönem dönem farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılaşmaya neden olan kırılma noktaları ve olaylar, tarafların bir sonraki dönem politikalarına da yön vermiştir.

Anahtar kelimeler: Dış Politika, Strateji, Tarafsızlık, İzolasyonizm, İttifak Oluşturma.

Р.И. Тәжібаев¹, Б.А. Абдуназаров²

¹ PhD, доцент м.а., Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті.

²Саясаттану және конфликтология мамандығының II-курс магистранты, Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ СЫРТҚЫ САЯСИ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ТАЛДАУ

Аңдатпа

Мемлекеттер өздерінің сыртқы саяси мақсаттары үшін бағдарламалық түрде әрекет еткеніне немесе басқа мемлекеттердің саясатына бағытталғанына қарамастан, белгілі бір сыртқы саяси стратегияны қажет етеді. Белгіленген стратегиялардың аясында мемлекеттердің халықаралық аренада тәуелсіздіктерін қорғау үшін күрес әдістері үш негізгі стратегия аясында зерттелді. Бұл стратегиялар: бейтараптық, оқшаулану және одақ құру. Мысалы КСРО ыдырауынан кейін АҚШ және Ресей сынды екі держава арасындағы бәсекелестік 2000 жылдан бастап бұрынғы КСРО геосаяси аумағында арта түсті. Грузия, екі алып ел арасындағы үлкен ойынның айқын көрінісіне айналды. 1990 жылдары Грузия үшін экономикалық және саяси тұрақсыздық пен азаматтық соғыстардың кезеңі болды. 2003 жылғы Раушан төңкерісімен жаңа дәуірдің есігін ашқан Грузияда АҚШ пен Ресейдің бәсекелестігі күшейді. Осының салдарынан Грузияның АҚШ пен Ресейге деген сыртқы саяси ұстанымы айқындалып, екі алып елмен жаңа қарым-қатынасының негізі қаланды.

Түйін сөздер: Сыртқы саясат, стратегия, бейтарап, оқшаулау, одақ құру.

Тәжібаев Р.И.¹, Абдуназаров Б.А.²

¹PhD, u.o. доцент, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави.

*²Магистрант II-го курса по специальности Политология и конфликтология
Международный казахско-турецкий университет имени Х.А. Ясави*

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ ГОСУДАРСТВ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация

Государства нуждаются в определенной внешнеполитической стратегии, независимо от того, действует ли они программно в своих внешнеполитических целях или нацелены на политику других государств. Государства в борьбе за существование на международной арене в основном придерживаются три основные стратегии во внешней политике. Эти стратегии: нейтралитет, изоляционизм и создание альянса. К примеру соперничество между двумя державами как США и Россия отчетливо проявилось на пост-советском пространстве к 2000-м годам. Грузия является под-тверждением того, что борьба за влияния в Южном Кавказе обострилась до предела. 1990-е годы были периодом экономической и политической нестабильности и гражданских войн для Грузии. Борьба за влияния между США и Россией в Грузии привело к революции роз в стране в 2003 году. После революции приоритеты внешней политики Грузии были направлены на укрепления связи с США, ЕС и НАТО.

Ключевые слова: *Внешняя политика, стратегия, нейтралитет, изоляционизм, создание альянса.*

Tazhibayev R.¹, Abdunazarov B.A.²

¹ Acting Associate Professor, Department of International Relations, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University.

²Second Year Master's Student in Political Science and Conflict Studies, Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University

FOREIGN POLICY STRATEGIES OF STATES: THEORETICAL AND CONCEPTUAL ANALYSIS

Abstract

States need a certain foreign policy strategy, regardless of whether they act programmatically for their own foreign policy goals or are aimed at the policies of other States. States in the struggle for existence in the international arena generally adhere to three main strategies in foreign policy. These strategies are: neutrality, isolationism and the creation of the alliance. Rivalry between two power during the Cold War which is asserted that it has ended by dissolution of USSR, has reemerged distinctly on the former Soviet geography by 2000's. Georgia, is one of the most overtly seen states of this rivalry which has been asserted as a renewed Great Game between US and Russia. 1990's was a period of economic and political instability and civil wars for Georgia. US-Russia rivalry on Georgia, which opened the doors of a new era by the 2003 Rose Revolution, has emerged in different areas. The breaking points and events that caused this distinction has directed the next term policies of the parties.

Key words: *Foreign Policy, Strategy, Neutrality, Isolationism, the Creation of the Alliance.*

Tarafsızlık

Hukuki nitelik taşıyan tarafsızlık kavramı “bir devletin iki veya daha çok devlet arasında çıkmış olan bir savaşta kendisini fiili ve hukuki bakımlardan savaş hali dışında tutması ve muharip devletlerin de onu böyle saymaları” anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla tarafsızlık, tarafsızlıktan çok daha başka anlama karşılık gelmektedir [1]. Zaman zaman devletlerin birtakım sebeplerden ötürü bu hukuki durumun sorumlulukları üzerlerine almaları avantaj sağlasa da diğer bazı zamanlar belirli problemlerin ortaya çıkmasına da sebebiyet verebilmektedir. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki durumu verilebilecek örnekler arasındadır. Türkiye savaş dışı kalmış ve benzer bir tutum izlemiştir [2].

Dış politikada tarafsızlık stratejisinin yürütülmesi için sadece savaş durumunun olması gerekmez. Aynı zamanda savaş dışı dönemlerde de devletler bu stratejiye başvurmaktadırlar. Savaş dışı durumlarda tarafsızlık

ise askeri ittifaklara katılmama anlamına gelmektedir. Belirtmek gerekir ki devletlerin çok taraflı anlaşmalarla da tarafsızlaştırılmış devlet statüsüne sokulması mümkün olup buna sürekli tarafsızlık statüsü denir. Örnek olarak 19. Yüzyılda Avrupa'nın güçlü devletleri tarafından İsviçre 1815'te, Belçika 1831'de ve Lüksemburg 1867'de tarafsız devlet statüsüne sokulmuştur [3]. İslam Kerimov yönetiminde Özbekistan dış politikasında zaman zaman Rusya ve ABD arasında diğer zamanlarda ise birtakım ittifaklarda yer almak için girişimlerde bulunması tarafsızlık politikasını izlemediği göstermektedir.

Tarafsızlık statüsü ise "askerden veya silahtan arındırma"yı içermemektedir. Bu bağlamda devletler varlıklarını korumak için gerekli gördüğü durumlarda yardım talep etme haklarına sahiptirler. Herhangi bir devletin tarafsızlık statüsüne sokulması genelde özel bir yarar sağlamamakta fakat hepsine benzer ölçülerde yarar sağlamaktadır.

İzolasyonizm

Tanım itibariyle İzolasyonizm, uluslararası arenadaki sorunlara alt düzeyde katılımın yanında siyasal birimler de dahil olmak üzere askeri girişimlerde bulunma veya ayrıcalık tanıma konusunda en alt düzeyde diplomatik veya ticari ilişkilere karşı isteksizliktir [4]. Fakat küreselleşme ile birlikte karşılıklı bağımlılığın artmasıyla izolasyonizm stratejisinin izlenmesi pek mümkün olamamaktadır. Sosyal hayatın bütününe kapsayan siyasal, ekonomik, askeri ve kültürel gibi alanların hepsinde bu stratejilerin izlenmesi daha çok tarihsel bir olgudur. Fakat kısmen de bu olsa günümüzde bu stratejiyi izleyen devletler arasında sayılabilecek olanlar şunlardır: Myanmar, Küba, Kuzey Kore, İran. Bu bağlamda, dönem dönem değişen politikaları da dikkate alındığında genel anlamda Kerimov'un izolasyon stratejisi izlediğini söylemek zordur.

Devletlerin bu strateji kapsamında dış politikalarını belirlemesini etkileyen birtakım faktörler söz konusudur:

i. Dışarıdan gelebilecek herhangi bir etkiyle sosyal sistemin bozulması endişesi dolayısıyla izolasyonist tutumun sergilenmesi. 1965'teki "Kültür Devrimi"den 1971'de Birleşmiş Milletlere üye olup dış dünya ile ilişkilerini yoğunlaştırana kadar Çin Halk Cumhuriyeti'nin izlediği strateji sosyal sistemin korunması için örnek teşkil etmektedir. Diğer bir örnek ise 1960'tan 1990'lara kadar izolasyon stratejisini sürdüren Yugoslavya'dır. (Bu örnekte etnik sorunlar önemlidir)

ii. Ekonomik ve sosyal bakımdan kendi kendine yetebilme izolasyonist stratejiyi kolaylaştırıcı faktörler arasında yer almaktadır [5]. İzolasyonizm, ABD'nin uzun yıllar sürdürdüğü bir politikadır. Fakat belirtmek gerekir ki bazı durumlarda devletler kendi kendilerine ekonomik ve sosyal anlamda yeterli olmasalar bile bu stratejiyi tercih etmektedirler.

iii. Kamuoyu tercihi diğer bir faktör olarak belirlemektedir.

iv. Tam anlamıyla bir dünya sistemi haline gelemeyen uluslararası sistemde güç dağılımlarının bulunduğu durumlarda tercih edilmektedir.

v. Coğrafi ve topoğrafik koşullar bu stratejinin tercihini ve uygulanmasını etkilemektedir. İki farklı şekilde söz konusu olabilmektedir. Müdahale ve istila hareketlerine karşı coğrafi ve topoğrafik özelliklerin rol oynaması; ülkedeki toplumun dışa karşı içe dönük, şüphe ve kuşku beslemesi şeklindedir. Dağlarla çevrili Arnavutluk veya bir takım ada ülkesi olarak Japonya gibi ülkeler zaman zaman bu stratejiyi uygulamışlardır.

İttifak Oluşturma

Dış politika stratejileri arasında adından en çok söz edilen ise ittifaklardır. Devletler arasındaki ilişkiler göz önüne alındığında ittifak oluşturma stratejisinin tarihi eskilere dayanmaktadır. Hindistan ve Çin başta olmak üzere Antik Yunan'daki şehir devletleri arasındaki mücadelelerde aralarında ittifaklar oluşturdukları bilinmektedir. Devletlerin Orta Çağ'da ittifak oluşturma örnekleri görülmüş ve 17., 18. Yüzyıl ve sonrasındaki dönemde bu strateji önemini korumaya devam etmiştir [6].

İttifak terimi uluslararası ilişkilerde devletlerin aralarındaki işbirliği-dayanışma gibi politikalarını adlandırmak için kullanılmakla beraber başka tanımlamalarda mevcuttur. Bunlar arasında Koalisyon, pakt ve blok sayılabilir. Uluslararası ilişkiler literatüründe bu tanımlamaların birbirlerinin yerlerine kullanılmalrı çok yaygındır. Aynı zamanda Bu stratejinin tercih edilmesinin perde arkasında devletlerin sahip oldukları imkanlara göre iki temel sebep yatmaktadır: Birincisi, güvenlik odaklı olup ortak bir amaç çerçevesinde değerlendirilmesine karşın kaynaklara ulaşım ve kaynakların kullanımı konusunda çeşitli sebeplerden ötürü devletlerin tek başlarına yetersiz kalmasıdır. Bu bağlamda devletler kendilerine yönelik hakimiyet kurmayı ve kaynaklarına ulaşmayı arzulayan diğer bazı devletlere karşı ittifak arayışına girmek için motivasyon oluşturur

[7]. Örnek olarak 19. Yüzyılda İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya'nın Napolyon yönetimindeki Fransa'ya karşı oluşturduğu birlik verilebilir. Varlıklarını korumak isteyen devletler ittifak oluşturarak güvenlik adına riskleri minimum düzeye indirmeyi amaçlamaktadırlar. İkincisi ise devletler kaynaklara ulaşım ve kaynakların kullanımı konusunda kendileri yeterli olsalar dahi ittifak kurma stratejisine başvurmuşlardır [8]. Bu stratejinin benimsenmesindeki amaçlar arasında hedefe ulaşmada maliyeti minimuma indirmek, süreci kısaltmak, meşruiyeti sağlamak veya diğer başka devletleri etkisi altına almak istemesidir. Örnek olarak İkinci Dünya Savaşı sırasındaki ABD'nin tutumu verilebilir. Bilindiği gibi ABD Japonlara karşı savaşı kazanacağı ortaya çıkınca Yalta Konferansı'nda SSCB'nin de Japonlara karşı savaşa girmesini istemiştir. Burada maliyeti azaltmak ve süreci kısaltmak esas amaç olarak belirlemiştir [9]. Yine meşruiyetin sağlanması için ittifak kurulması son derece önem arz etmektedir. Örnek olarak ABD'nin Güney Kore'nin yanında Kuzey Kore'ye karşı savaşa gireceği kesinleşince bunu BM çatısı altında gerçekleştirmesi söz konusu eylemine meşruiyet kazandıracaktı. Son olarak ittifak oluşturmanın hakimiyet ve denetim boyutu söz konusudur. ABD ve SSCB'nin güçlerini arttırmak ve rakiplerine karşı avantajlı konumda bulunmak adına diğer devletlerle ittifak kurmaları örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda İslam Kerimov yönetimindeki Özbekistan sahip olduğu kaynakların yetersiz olması sebebiyle zaman zaman ittifak kurmak veya ittifaklar içerisinde yer almak için girişimlerde bulunmuştur.

İttifak türlerini ve ittifakların işlerliğini etkileyen faktörlere gelince bunlarında sınıflandırılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle ittifakların amaçları bakımındanözdeş, tamamlayıcı veya ideolojik; taraflara getirdiği yükümlülükler açısından karşılıklı veya tek taraflı; kapsamı açısından genel ve sınırlı, kapsadıkları süre açısından sürekli veya geçici olarak sınıflandırmak mümkündür [10].

References:

1. Gönlübol Mehmet, "Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar", Ankara, Atilla Kitabevi yayınları, 1993, S. 95-96
2. İlhan Suat, Jeopolitik duyarlılık, İstanbul, Ötüken yayınları, 2003, S. 15
3. Özdağ Ümit, Erol Mehmet Seyfettin, "XXI. yüzyılda Türk dünyası jeopolitiği", Ankara, ASAM yayınları, 2003, S. 186-187
4. Aleksandr Dugin, Rus jeopolitiği: Avrasyacı yaklaşım, çev. Vugar İvanov, İstanbul, Küre yayınları, 2003, S. 239-245
5. Dugin Aleksandr, Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushee Rossii: mislit prostranstvom (Jeopolitiğin esasları: Rusya'nın jeopolitik geleceği: mekânla düşünmek), Moskova, Arktogeya yayınları, 2000, S. 159
6. Dugin Aleksandr, Evraziiskaia missiya Nursultana Nazarbaeva (Nursultan Nazarbayev'in Avrasyacı misyonu), Moskova, ROF Evraziia yayınları, 2004, S. 74
7. Erol, M. S., Tunç Ç., Eylül Sonrası ABD'nin Küresel Güç Mücadelesinde Orta Asya". Avrasya Dosyası: Küresel Değerlendirme Özel, 9 (3), 2003, S. 24-28.
8. Sönmez, Sait, Güvenlik Sorunları ve Bağımsızlaşma Kısacasında Özbekistan-Rusya İlişkileri (1991-2013), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (28), 2013, S. 320-323
9. Dawisha, A. I., Dawisha K., The Making Of Foreign Policy In Russia And The New States of Eurasia (Vol. 4). ME Sharpe Inc., 1995, S. 107-109